DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA

Neler Öğreneceğiz?

1. **Hutbe ve Hatiplik**
2. **Vaaz ve Vaizlik**

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Dinlediğiniz bir hutbe veya vaaz sizi hangi yönleriyle etkiledi?

1. Hutbe ve Hatiplik

- **Hutbe** sözlükte bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma anlamına gelir.
- Dinî bir terim olarak cuma ve bayram namazlarında yapılan nasihat içerikli konuşmayı ifade eder.

- Konuşmayı yapan kimseye **hatip** denir.
- Cuma ve bayram günlerinde hutbe okuyup namaz kıldıran din görevlisine ise **imam hatip** denir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hutbe

I. Hutbe

- Allah'a hamd edilir.
- Kelime-i şehadet getirilir.
- Hz. Muhammed'e salât ve selam okunur.
- Nasihat ve öğüt içerikli kısa bir konuşma yapılır.

II. Hutbe

- Allah'a hamd edilir.
- Hz. Muhammed'e salât ve selam okunur.
- Müminlere dua yer alır.

- Hatibin hutbe okurken daha iyi görülmek ve sesini daha iyi duyurmak üzere çıktığı basamaklı mimari yapıya **minber** adı verilir.

- Hutbe, haftada bir gün camide toplanan müminlerin başta dinî konular olmak üzere bir çok konuda yol göstermek için yapılan konuşmadır.

- Hz. Muhammed, hutbelerinde konuya uygun birkaç ayet okur, nasihat eder ve hutbelerin kısa tutulmasını tavsiye ederdi:

"Kişinin namazının uzun, hutbesinin kısa olması onun fıkhının (dinde derin bilgi sahibi oluşunun) belirtisidir. Öyle ise hutbeyi kısa, namazı uzun tutun."

(Ebû Davud, Et'ime, 10.)

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Biliyor musunuz?

Cuma hutbesi farz namazdan önce Ramazan ve Kurban bayramı hutbeleri ise bayram namazından sonra okunur.

Bayram hutbelerine cuma hutbesinden farklı olarak tekbir getirilerek başlanır.

1.1. Hutbe ile İlgili Dinî Hükümler

- Cuma hutbesinin farz olduğu konusunda görüş birliği yani îcma vardır.

- Fıkıh âlimleri, **"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun..."** ayetinde geçen "Allah'ı (c.c.) anmak"tan maksadın, Hz. Muhammed'in hutbesiz cuma namazı kıldırmamasını dikkate alarak hutbe olduğunu belirtmiştir.

(Cum'a suresi, 9. ayet.)

- Hutbesiz Cuma namazı geçerli değildir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Biliyor musunuz?

Peygamber Efendimiz, Cuma günü gerekli temizliği yaptıktan sonra camiye gidip hutbe dinleyen ve namazı kılan kimsenin o gün ile daha önceki cuma arasında işlemiş olduğu günahların affedileceği belirtilmiş, bu günü önemsemeden üç cuma namazını terk eden kimsenin kalbinin mühürleneceği bildirilmiştir.

(bk. Müslim, Cum'a, 26; Ebû Dâvûd, Salât, 204.)

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Cuma hutbesinin sahih olabilmesi için;

- Cuma vaktinde ve namazdan önce okunmalıdır.
- Hutbeye niyet edilmeli. (Niyet şafiilere göre şart değildir.)
- Hanefilere göre hutbeyi dinleyen en az bir, Şafiilere göre kırk kişi bulunmalıdır.
- Hutbenin sünnetlerini terk etmek, hutbe okunurken zorunlu olmadıkça konuşan birini konuşmaması için uyarmak, hutbe esnasında namaz kılmak mekruhtur.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hutbenin bazı sünnetleri

- Hatibin, minbere yakın bir yerde bulunması, cumanın ilk sünnetini minberin önünde kılması
- Hatibin minbere çıktıktan sonra cemaate dönük olarak oturması
- Kur'an'dan bir ayet okuması
- Cemaate nasihatte bulunması
- Hutbeyi iki bölüm hâlinde yapması ve iki hutbe arasında kısa bir süre, ortalama üç ayet okuyacak kadar oturması

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1.2. Hutbe Duaları

- Hatibin hutbe okumak için minbere çıkarken ve hutbe sırasında okuduğu bazı dualar vardır.
- Hatip, cuma namazının ilk sünnetini minberin önünde kılar.
- Müezzin Ahzâb suresinin 56. ayetini okumaya başlarken hatip de minbere doğru yönelir ve minberin birinci, üçüncü ve sonuncu basamağında dualar okur.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Birinci basamakta:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَيَسِّرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ فَضْلِكَ وَ كَرَمِكَ يَا اَكْرَمَ الْاَكْرَمِيْنَ وَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

Anlamı: Ey cömertlerin en cömerdi, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Bize merhamet kapılarını aç; lütuf ve kereminin hazinelerini bize kolaylaştır.

Üçüncü basamakta:

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِى وَيَسِّرْ لى اَمْرِى
وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى يَفْقَهُوا قَوْلِي.
رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَ عَلَّمْتَنِى مِنْ
تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ. رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا
وَ فَهْمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ

Anlamı: “**Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi kolaylaştır. Dilimdeki tutukluğu çöz ki sözümü anlasınlar. Rabbim gerçekten bana mülk verdin ve bana sözlerin yorumunu öğrettin. Rabbim! İlmimi ve anlayışımı artır ve beni Salihlerden eyle**".

(Taha suresi, 25-28, 114. ayetler; Yusuf suresi 101. ayet.)

Son basamakta: اَللّٰهُمَّ هٰذَا الشَّانُ لَيْسَ بِشَانِى وَ هٰذَا الْمَكَانُ لَيْسَ بِمَكَانِى. اَللّٰهُمَّ يَسِّرْلِى اَمْرِى وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّى وَ سَلَامٌ عَلٰى جَمِيعِ الْاَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ Hatip çıktığı son basamakta yüzünü cemaate dönerek oturur ve iç ezanı dinler. Ezanın bitiminde kalkar ve birinci hutbeyi okur.	Anlamı: Allahım bu şeref benim değil, bu makam benim değil, (sen verdin). Allah'ım işimi kolaylaştır ve yaptığım işi kabul eyle! Bütün nebi ve resullere selam olsun.Bütün kâinatın sahibi Allah'a hamd olsun.

3. ÜNİTE / DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

Birinci Hutbede okunan dua:

اَلْحَمْدُ لِلّٰـهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰـهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰـهِ نَحْمَدُهُ
وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَتُوبُ اِلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللّٰـهِ
مِنْ شُرُورِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا
مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ
هَادِىَ لَهُ
نَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰـهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ
وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى
اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ
اَمَّا بَعْدُ فَيَا عِبَادَ اللّٰـهِ! اِتَّقُوا اللّٰـهَ وَاَطِيعُوهُ
اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Hamd Allah'a mahsustur. Ona tövbe eder, ondan yardım ister, ondan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin kötülüklerinden ve yaptığımız kötü işlerden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse hidayete erdiremez.

Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına onun ortağı olmadığına şahitlik ederiz. Ve yine şehadet ederiz ki Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve resulüdür. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.), ehline ve ashabına salât ve selam olsun.

Ey Allah'ın kulları, Allah'a karşı gelmekten sakının ve ona itaat edin. Şüphesiz Allah takva sahipleri ile beraberdir.

1.3. Hutbe Örnekleri

Aziz Müminler!

Yüce Rabb'imizin üzerimizdeki en büyük hakkı, Onu tanımamız, Ona kul olmamızdır. Ona teslimiyet ve sadakat göstermemizdir. Zira yaratılış gayemiz, Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine şüphesiz iman etmektir. Her türlü azamet ve yüceliğin, yalnızca Allah'a ait olduğunu kabul etmektir. Onun emir ve yasakları doğrultusunda bir hayat sürmektir.

Kardeşlerim!

Varlık amacımız, Allah'a iman ve kulluğun yanında yeryüzünü imar etmektir. Yeryüzünde sevgi, saygı, şefkat ve merhameti yaymaktır. Hepimizin ortak yurdu olan dünyamızda iyiliği egemen kılmaktır. Her daim adaleti yüceltmektir. Batıla karşı hakkın, zalime karşı mazlum ve mağdurun, cehalete karşı ilim ve irfanın yanında yer almaktır. Fitne, fesat, zulüm, savaş, katliam gibi her türlü kötülüğün karşısında durmaktır.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kardeşlerim!

Geliniz! Varlık gayemiz doğrultusunda bir hayat yaşamaya gayret edelim. Rabb'imize yüz akıyla dönmeye çalışalım. Böylelikle ömrümüzün nihayetinde şu ilahi müjdeyi duyabilmek için ümidimiz her daim diri kalsın: **"Ey huzur içinde olan nefis! Sen ondan, o da senden razı olarak Rabbine dön! İyi kullarımın arasına gir. Cennetime katıl."**

(Fecr suresi, 27-30. ayetler.)

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1.4. Hutbe Sunumu

Hutbe de dikkat edilmesi gereken başlıca hususlar

- Bir hutbenin yazılıp hazır hale getirilmesi kadar cemaate sunulması da son derece önemlidir.

Hutbe, sunumdan önce birkaç defa sesli olarak okunmalı, metnin telaffuzu anlaşılır hale getirilmelidir.

Cami içindeki ses düzeni hutbeden önce kontrol edilmeli, hatip ses tonunu çok iyi ayarlamalıdır.

Ayet ve hadis metinleri hatasız okunmalı, mümkünse ezberlenmelidir.

3. ÜNİTE / DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

Konuşmada yapıcı olunmalı, toplumun birlik ve beraberliğine zarar verecek yorumlardan uzak durulmalıdır.

Hatip, kıyafetinin temiz ve düzenli olmasına dikkat etmelidir.

Beden dili yerinde ve ölçülü kullanılmalı, cümle aralarında ve ara hitaplarda cemaatle göz teması kurulmalıdır.

Dualar, ayet ve hadisler makam, tecvit ve talimle değil tane tane ve konuşma üslubuyla okunmalıdır.

Hatip konuşmalarında ve davranışlarında samimi olmalı, siyasi konulara yer vermemeli ve şahıslar hedef almamalıdır.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İyi bir vaaz hazırlamak için nelere dikkat etmeliyiz?

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2. Vaaz ve Vaizlik

- Vaaz sözlükte öğüt vermek, uyarmak ve sakındırmak anlamına gelir.

- Dinî terim olarak bir topluluğa dini ve ahlaki konularda nasihat etmek, dinleyenlerin kalplerini iyiliğe ısındıracak sözler söylemek, uhrevi mükafat ve azaba dair bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunmaktır.

- Bu şekilde konuşma yapan erkeğe **vaiz,** kadına ise **vaize** denir.

- İslami hakikatleri toplumun kültür seviyesine göre anlatmak manevi bir görevdir.

- Vaaz ve irşat faaliyetleri sayesinde insanlar dinî konularda doğru bilgi edinme, iman, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenme imkânı bulurlar.

- Vaaz, toplum içinde yaşayan insanların aralarındaki uyum ve birlikteliği bozacak kötü söz ve davranışlardan birbirlerini sakındırmalarına vesile olur.

- Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"İçinizde hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."

(Âl-i İmran suresi, 104. ayet.)

3. ÜNİTE / DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

- Peygamber Efendimiz, dinimizde ilk vaiz olarak çeşitli vesilelerle, bilhassa namazlardan sonra cemaatle sohbet eder, cemaate vaaz ve nasihatte bulunurdu.

- Vaazlarında insanları ilgilendiren her konuya yer verirdi.

- Cuma, bayram ve kandillerde yapılan vaaz ve hutbelerin aynı anda milyonlarca insana ulaşılabilmesi, vaaz ve irşat hizmetinin toplumun dini eğitiminde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

2.1. Vaaz Duaları

- Örnek vaaz giriş duasını seyredelim.

2.2. Vaaz Örneği

Diyanet İşleri Başkanlığının internet sitesinde yer alan vaazlardan birini inceleyelim.

https://dogm.meb.gov.tr/
https://dkab.meb.gov.tr

2.3. Vaaz ve Ders Sunumu

- Vaaz öncesinde ve vaaz verilirken uyulması gereken bazı kurallar vardır:

Vaaz sırasında vaizin önünde mutlaka bir plan ve gerekli notlar bulunmalı, hazırlıksız konuşulmamalıdır.

Vaiz, cemaatin karşısına geçmeden önce kılık kıyafetinin temiz, düzgün ve uyumlu olmasına dikkat etmelidir.

Vaaza giriş kısa ve anlaşılır olmalı, başlama duası okunduktan sonra, konuya dikkat çekici bir hitapla başlamak önemlidir.

3. ÜNİTE / DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

Vaiz konuşurken beden dilini kullanmaya özen göstermeli, ölçülü jest ve mimikleriyle konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalışmalıdır.

Vaazın gelişme bölümünde, konuyla ilgili uygun hikâyeler, gözlemler, hatıralar ve örneklendirmelerle açıklayıcı görüşlere yer verilebilir.

Vaazda cümlelerin bilgi kazandırıcı, düşündürücü, ümit verici, gönülleri ısındırıcı ve sevindirici nitelikte olması önemlidir.

3. ÜNİTE / DİNÎ HİTABET TÜRÜ OLARAK HUTBE VE VAAZ

Namaz öncesi yapılan vaazlarda ezan okunmaya başlandığı anda vaaz bitirilmeli, cemaatin ezanı dinlemesine fırsat vermelidir.

Vaiz, okumuş olduğu ayetlerin bulunduğu sureyi belirtmeli, vaaz sırasında konu dışına çıkılmamalıdır.

Vaaz kısa bir dua ile bitirilmelidir.

- Vaaz sunumunda olduğu gibi ders sunumunda da en önemli husus iyi bir planlamanın yapılmasıdır.

- Sunuma başlamadan önce konu ile ilgili dikkat çekecek sorular sorulmalı, muhatap kitlenin hazır bulunuşluk seviyesi ölçülmelidir.

- Sunumun planlanan zaman içerisinde bitirilmesine özen gösterilmeli, sunum sonunda konuyu toparlayıcı kısa bir özet yapılmalıdır.

Ünitemizi Değerlendirelim

1. Ramazan ayında hutbe göreviniz olsa gündem ile ilgili hangi vaaz konularını seçerdiniz?
2. Peygamber Efendimiz, konuşmalarında ve vaazlarında nelere dikkat ederdi?
3. Kuran'da yer alan hitabet ilkeleri nelerdir?
4. Bayram hutbesi ile Cuma hutbesi arasındaki farklar nelerdir?

Cevaplayalım

1. I-Sağlam bilgi, samimiyet, şevk ve heyecan
II-Giyim kuşamının düzgün olması,
III-Güzel konuşma ve cemaatle iletişim

Bir hatibin cemaate güven telkin edip başarılı olması için yukarıdaki şartlardan hangileri gerekir?

A) Sadece III
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

2. Yüce Allah Cuma suresinde "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun..." buyurmuştur. Fıkıh âlimleri, bu ayette geçen "Allah'ı (c.c.) anmak" dan maksadın hutbe olduğunu söylemişlerdir.
Bunun asıl sebebi aşağıdakilerden hangisi olamaz?

A) Öğle namazı yerine hutbe okunuyor olması
B) Hutbesiz Cuma namazının geçerliliğini yitirmesi
C) Alimler arasında bu konuya dair görüş birliğinin olması
D) Peygamber Efendimizin hutbe ile cuma namazı kıldırması
E) Fakihler arasında hutbenin farziyeti ile ilgili icmanın olması

3. "İçinizde hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır." (Âl-i İmran suresi, 104. ayet.)

Yukarıda meali verilen ayet, hangi din görevlisiyle doğrudan ilişkilendirilir?

A) Müezzin
B) İmam
C) Hatip
D) Gassal
E) Kayyım

4. Dini hitabet türü olarak hutbe ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

A) Cuma ve bayram günleri okunur.
B) Cuma ve Bayram hutbeleri namazlardan önce okunur.
C) Bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşma anlamına gelir.
D) Cuma ve bayram namazlarında yapılan nasihat içerikli konuşmayı ifade eder.
E) Hutbede nasihat ve öğüt içerikli kısa bir konuşma yapılır ve insanlara dua edilir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hazırlayanlar

Furkan ÖZÜDOĞRU, Hatice Büşra PAKSOY, Elif Emine DİRLİK

Redaksiyon

Suna AKKURT

Tasarım ve Düzenleme

Hanife KOYUTÜRK

https://dogm.meb.gov.tr/
https://dkab.meb.gov.tr